

Številka: 6.1-6/01-1-BU

Datum: 31. 1. 2001

Ustavno sodišče Republike Slovenije

Beethovnova 10

1000 Ljubljana

ZAHTEVA ZA OCENO USTAVNOSTI ZAKONA

Varuh človekovih pravi na podlagi šeste alineje prvega odstavka 23. člena Zakona o ustavnem sodišču vlaga

ZAHTEVO ZA OCENO USTAVNOSTI

drugega in tretjega odstavka 108., tretjega odstavka 109. in prvega stavka 110. člena Zakona o prekrških (Uradni list SRS, št. 25/83 - Uradni list RS, št. 33/2000, v nadaljevanju: ZP).

Ustava zagotavlja pravico do osebne svobode. Tako se po drugem odstavku 19. člena ustave nikomur ne sme vzeti prostost, razen v primerih in po postopku, ki ga določa zakon. Ta določba se nanaša na vsako omejevanje (vzetje) prostosti. Vsak odvzem prostosti mora biti podvržen načelu zakonitosti, obstajati pa morajo tudi procesna jamstva, ki jih določa ustava. To velja tudi za poseg v osebno svobodo (kot je policijsko pridržanje), ki je v pristojnosti izvršilne veje oblasti. Vsakdo, ki mu je odvzeta prostost, mora biti po tretjem odstavku 19. člena ustave v materinem jeziku ali v jeziku, ki ga razume, takoj obveščen o razlogih za odvzem prostosti. V čimkrajšem času mu mora biti tudi pisno sporočeno, zakaj mu je bila prostost odvzeta. Takoj mora biti poučen o tem, da ni dolžan ničesar izjaviti, da ima pravico do takojšnje pravne pomoči zagovornika, ki si ga svobodno izbere in o tem, da je pristojni organ na njegovo zahtevo dolžan o odvzemu prostosti obvestiti njegove bližnje.

Po drugem odstavku 108. člena ZP lahko pooblaščen uradna oseba organa za notranje zadeve za največ 12 ur, dokler se ne iztrezni, pridrži pijano osebo, ki jo zaloti pri prekršku, če je nevarnost, da bo še naprej delala prekrške. Pridržanje je treba zaznamovati v spisu in zapisati dan in uro, ko je bilo odrejeno. Ta zaznamek podpiše uradna oseba, ki je odredila pridržanje (tretji odstavek 108. člena ZP).

V primerih, določenih v drugem odstavku 109. člena ZP, lahko pooblaščen uradna oseba organa za notranje zadeve pridrži storilca prekrška najdalj 24 ur. Pridržanje je treba po tretjem odstavku 109. člena ZP zaznamovati v spisu in zapisati dan in uro, ko je bilo odrejeno. Ta zaznamek podpiše uradna oseba, ki je odredila pridržanje, pridržani pa potrdi s svojim podpisom, da mu je bila odredba o pridržanju naznanjena.

Prvi stavek 110. člena ZP določa obveščanje svojcev pridržane osebe o pridržanju.

Ureditev policijskega pridržanja v tretjem odstavku 108. in 109. člena ter v prvem stavku 110. člena ZP ne določa procesnih jamstev, ki jih uveljavlja ustava v tretjem odstavku 19. člena.

ZP ne določa, da mora biti pridržana oseba takoj obveščena o razlogih za odvzem prostosti, da mora biti poučena o tem, da ni dolžna ničesar izjaviti in da ima pravico do takojšnje pravne pomoči zagovornika po svoji izbiri. To protiustavno pravno praznino je sicer moč zapolniti z zakonsko analogijo, saj bistveno podobno razmerje urejata 43. in 44. člen Zakona o policiji (Uradni list RS, št. 39/98, v nadaljevanju ZPol). V praksi do tega prihaja zlasti po uveljavitvi prvega člena in desetega poglavja Pravilnika o policijskih pooblastilih (Uradni list RS, št. 51/2000, v nadaljevanju: pravilnik). Vendar načelo zakonitosti (lex certa) zahteva, da mora biti vsaka materija posega v svobodo urejena določno in nedvoumno. Policijsko pridržanje po ZP ni urejeno tako, kot to ustava nalaga zakonodajalcu.

Procesno jamstvo, da mora biti pridržana oseba takoj poučena o tem, da je pristojni organ na njeno zahtevo dolžan o odvzemu prostosti obvestiti njene bližnje, v 110. členu ZP ni urejeno v skladu z 19. členom ustave. Tako pooblaščen uradna oseba obvesti o pridržanju družino prizadetega razen, če glede na trajanje pridržanja, oddaljenost stalnega prebivališča ali glede na druge podobne okoliščine tega ni mogoče storiti.

V izrecnem nasprotju s procesnimi jamstvi, ki jih določa tretji odstavek 19. člena ustave sta tretja odstavka 108. in 109. člena ZP. Zakonska določba 108. člena ZP govori (le) o zaznamovanju pridržanja v spisu, kar argumentum a contrario pomeni, da se pridržani osebi o pridržanju ne izda in ne vroči nobeno pisno sporočilo ali odločba. To izhaja tudi iz 70. člena pravilnika. Zakonska ureditev po 109. členu ZP pa je različna le toliko, da pridržana oseba potrdi s svojim podpisom, da ji je bila odredba o pridržanju naznanjena. Ustavno procesno jamstvo, da mora biti pridržani osebi v čimkrajšem času tudi pisno sporočeno, zakaj ji je bila odvzeta prostost, tako ni spoštovano. Ker ni odločbe, pridržana oseba tudi nima možnosti, da bi vložila pravno sredstvo. Gre torej za odvzem prostosti brez pravice do pravnega sredstva in možnosti sodnega nadzora.

Med pogoji, ki jih določa drugi odstavek 108. člena ZP za pridržanje do iztreznitve, je tudi pijanost. Nobeni kriteriji niso pri tem določeni, kdaj se šteje oseba za pijano in na kakšen način se pijanost ugotavlja. Policija pojasnjuje, da pijanost ugotavlja "na podlagi zunanjih vidnih znakov, ki so značilni za opito osebo" (V zadevah, ko je posredoval varuh človekovih pravic je policija za ugotavljanje pijanosti navajala sledeče kriterije: agresivnost kršitelja, ki se kaže v nagnjenosti k fizičnemu obračunavanju z drugimi osebami, zadah po alkoholu, kričanje, negotova - majava hoja, nerazumevanje in dojemanje pomena in neupoštevanje

ukazov policista. V zadevi 6.1-31/97 je policija za pijanega štela obdolženca, ki se je na policijski postaji "vedel neprimerno in celo prepeval, kar je za treznega človeka nenavadno glede na čas in prostor, v katerem se je nahajal". Policija navaja, da daje poudarek "trenutnemu psihičnemu stanju storilca prekrška".).

Pojem pijanosti ni jasno in natančno določen. Vsaka ureditev posega v osebno svobodo mora biti urejena določno in nedvoumno, da je izključena možnost arbitrarnega odločanja državnega organa. Kriteriji, določeni z uporabo preveč ohlapnih jezikovnih znakov skrivajo nevarnost, da jih državni organ razlaga preširoko ali celo zlorablja in tako pretirano in nedopustno omejuje ali oži človekove pravice in temeljne svoboščine. Določenost zakona je prvina pravne države (2. člen ustave).

Drugi in tretji odstavek 108., tretji odstavek 109. člena in prvi stavek 110. člena so po oceni vlagatelja zahteve v neskladju s tretjim odstavkom 19. člena in 2. členom ustave. Po 153. členu ustave morajo biti zakoni skladni z ustavo.

Varuh človekovih pravic

p r e d l a g a,

da ustavno sodišče oceni ustavnost drugega in tretjega odstavka 108., tretjega odstavka 109. člena in prvega stavka 110. člena ZP, ugotovi njihovo protiuustavnost ter odloči, da mora zakonodajalec ugotovljeno protiuustavnost odpraviti v določenem roku.

* * *

Varuh človekovih pravic vlaga zahtevo za presojo ustavnosti v zvezi z več posamičnimi zadevami, ki jo obravnava (na primer pod št. 6.1-76/99). Policija je pritrdila mnenju, da je treba zagotoviti uskladitev ZP z določbo 19. člena ustave. Zavezala se je, da bo v okviru svoje pristojnosti ter možnosti opozorila zakonodajno vejo oblasti na neskladja ter predlagala rešitve. Ker pa je poseg v osebno svobodo najhujši ustavno dopusten poseg države v osebno integriteto posameznika, varuh človekovih pravic predlaga, da ustavno sodišče odloči o zahtevi za oceno ustavnosti zakona. Oseba pridržana na podlagi 108. in 109. člena ZP je glede procesnih jamstev v slabšem položaju, kot to velja za pridržanje na podlagi določb 43. člena ZPol ali 157. člena Zakona o kazenskem postopku. Obiski varuha človekovih pravic na policijskih postajah kažejo, da so policijska pridržanja največkrat odrejena prav na podlagi določb ZP (na primer pod št. 6.1-31/00).

Aleš Butala

namestnik, ki nadomešča

varuha človekovih pravic